

Madártávlát

Az öregember azt álmodta, hogy még fiatal.

Nyugtalanul aludt, lehet, a vacsora feküdte meg a gyomrát; szalonnát süttött vacsorára, ropogós bolti kenyér domójával, frissen vágott hagymaszárral jól belakott. Szopogatta a megnyarasodott bort is, nehezen aludt el. A felvégi alsóházba álmodta magát, ahová a katonaévek után a menyecskét hozta. Itt születtek a gyerekek is.

A felsőházat apja, anyja lakta, éltek még mind a ketten. Nem látszik még a betegség az anyján, fürgén tesz-vesz a konyhában, kukoricacsutkát vet a tűzre, megkeveri a hízónak a moslékot.

— Megittattál? — kérdezi az apja. Ingujiban, kislajbiban áll az üveges konyhaajtónál, kifelé nézelődik. Arasznyi hajtások a lugasszőlőn, a tornácon, ilyenkor még jól át lehet tekinteni innen az udvart.

Ő ennyiből már tudja, hogy vasárnap reggel van. Köznapokon hajnalban indul a szekér a határba, olyankor a kútnál, vályúból itatják a lovakat. Csak vasárnap szokás tavasztól őszig a jászolnál, vödörből itatni.

Nézi az apját, az anyját — milyen jól bírják magukat! —, s elfogja valami nagyon-nagyon jóleső álombeli érzés: semmi ok azokra a gyomorszagató szorongásokra, hiszen minden a legnagyobb rendben! Minden úgy van jól, éppen úgy, ahogy van! Ha van egyáltalán boldogság, erre még azt is rá lehet mondani.

Az ez. Boldogság.

Nehéz volna megnevezni, miből rakódik össze ez a nagy megkönnyebbülést hozó, jóleső érzés, valami nagy-nagy nyugalom fogja el, a békessége, a biztonsága; együtt, egyszerre érzi valamiképp az egész családot, beleérzi az alsóházban takarító asszonyát az ébredező két kicsivel, meg Erzsi nénjét, őt is családostul. Az Alvégen laknak, a falu másik szélén, de bármi adódnék, csak egy üzenet, máris jönnek, ha segíteni kell...

Furcsán, szokatlanul viselkedik az apja. Mélyen elgondolkozva áll az ajtófélnél, majd lassan megfordul, és hosszan, vallató szemmel néz.

„Mit akarhat? Valamit akarhat...”

Nem tudni, hogyan, de egyszerre csak benn ülnek a szobában az asztalnál, apja a saroklócán, ő a sánta széken, vigyáznia kell, a lába könnyen kibicsaklik. Bor az asztalon, félig a hasas butéliában, az apja koccint — „Sten!” —, ez is merőben szokatlan volt. Emlékezete szerint soha nem poharaztak kettesben otthon. Vendég nélkül soha nem poharaztak az asztalnál, legkivált vasárnap reggel nem.

Félig akarja kiinni a poharat, de nagyon jólesik a sok nyaras bor után, s olyan erős kívánság fogja el közben, illetlenül lehajtja fenékgig.

Megint ráfüggeszti a szemét az apja.

— Fiam, magam sem hittem már, hogy fordul a helyzet. Hogy jóra fordul.

— Bizonyisten én sem, édesapám.

— Mindnyájunkkal szabad a jó Isten. — Takarékosan hörpint egyet.

— Hát hogy ezt Erzsi nénéd nem érte meg, sajnós.

— Szegény asszony. Sokat szenvedett pedig.

— Mindnyájunknak kijutott. Neked is, neki is. De az a fontos, hogy... Az a fontos... — Elhallgat az apja, és sokáig elrévedve néz maga elé. — Tehén egy is elég volna. Sok baj van vele.

— Kettővel sincs sokkal több baj, mint egygel, édesapám.

— Hát... birjátok még. Tik tudjátok.

Megpaskolja a ló farát, megsimogatja. Egyszerre az istállóban találják magukat, s ebben nincs semmi különös.

— Tudod még, melyik ló ez?

— Hát a Csillag.

— Nem felejtetted el akkor. Megvénült ő is, de ha gondját viseled, két-három évig bírja még. A Sári most hasas, akkorra a csikaja belenő a hámba...

— Tudja, édesapám, ma már nem elég a ló. Traktor is kéne, hozzávaló munkagépekkel. Meg aztán mi minden kéne! Gondolja csak el, ha egy tagban kaphatom meg a földet a patak mellett!

— Messze van az.

— Messze?... Honnan van messze? Ha egy tanyát sikerítetek a közepén, oda éppen a legközelebb esik. Hát rá kellene szánni az időt... meg bizony a pénzt is. De a földre kaphatnék már kölcsönt a banktól.

Az apja kezében megint pohár, a fénynek tartva nézi az aranyárga bort.

— Nem vezet az jóra. Óvakodjál te a banktól, fiam.

— Változott a világ, édesapám. Bank nélkül egy gazdaságnak mozdulni sem lehet ma már. Pláne építkezés!... Vert fallal, jól van, de akkor is mi minden kellene még!... — S mintha csak magának, magában folytatná: — Mióta az eszemet tudom, ez volt a vágyam. Takaros kis cserepes tanya, a birtok közepén...

Terveket is készített valamikor, kockás ívpapírra kirajzolta az épületek alaprajzát — egy kocka egy négyzetméter —, az udvart, elkerítve az apró-jószágoknak egy sarkát, a kertet, külön bejelölve a konyhakertet, a gyümölcsöst a méhessel, a szőlőt, mert szőlőt feltétlenül telepít. Északi, északnyugati irányban hagyna valamennyi legelőt, a peremén jegenyesorral, akáccal, hárssal szélfogónak, mézelőnek.

Akkoriban a tanya madártávlati képét is megrajzolta, csak magának; kiszínezte a gyerek ceruzáival. Nem mutatta senkinek, még az apjának sem, hiszen az efféle ábrándozás ugyanúgy nem tartozik senkire, mint ahogy szerelméről, szerelmi vágyairól sem fecseg az ember még az édes szüleinek sem.

— Mennyi sületlenséget összezagyváltak a tanyarendszerről, el se tudja képzelni, édesapám... — De hová lett közben az apja? Nem látni sehol. Hallani azért csak meghallja a beszédet, hiszen itt volt az előbb. — Hogy elmaradottság, primitív életforma meg infrastruktúra, ilyeneket. Pedig a tanya százszor többet hoz, mint amennyit esetleg elvisz, amennyibe az a pár villanyoszlop kerülne. De azt honnan tudnák a marha pestiek, mit jelent az, mi annak a haszna, ha az ember télen-nyáron a munkahelye közepén ébred fel, s ott is tér pihenni... Megfizethetetlen!

Annak idején életre szóló tervei, vágyai — túlzás nélkül: — szerelmei — egy saját építésű cserepes tanya köré torlódtak, ez a megfogytogatott ábrándvilág szakadt fel most belőle, csudálatos jó érzés volt már az is, hogy végre beszélhet róla. Jó negyven év óta egyetlen szót sem ejtett a tanyáról, a család-

ban sem és sehol. Elfulladt, elhalt a szó a titkolt tervekkel, reményekkel együtt.

Itt kell még lennie az apjának valahol. Hiszen itt volt az előbb, biztos, hogy itt volt és élt, nem nyelhetete el a föld.

— Tik már azt meg se értétek, de hogy miket összezagyváltak, édesapám! Meg nem is az, hogy összehabratyoltak mindenfélét, hanem dózerrel neki a tanyáknak, beletaposták az épületeket a földbe... Ó, hogy mennyi élet munkája semmivé vált, mennyi, mennyi jóra való törekvés... Hát a dánoknak jó a tanya? Az amerikaiaknak jó a farm közepén?...

A dánokat sem említette ő jó negyven év óta; most a dán példa is felszakadt belőle, felserkent tetszhalálából a hajdani többivel együtt. A katonaságnál kapatta rá egy újbárosi őrmester a könyvekre, ott találkozott a szóval is először: kertmagyarország. Később, a leszerelés után postán is rendelt könyveket Pestről — kertészkedés, zöldség, gyümölcs, méhészet, építkezés saját erőből —, leginkább a szakkönyvek érdekelték. Zsémbelt az anyja: ilyesmikre szórja el a drága pénzt.

— Én ám nem holmi nyári kéjlakra gondolok, hanem olyan lakóhelyre... állandó lakóhelyre... melyet az utolsó kerítésoszlopig én magam alakítok ki. No, nem egyik napról a másikra, az nem is lehetséges. De tíz-tizenöt év alatt. Mire az elültetett diófák termőre fordulnak...

Már csak magának beszél. Apja, anyja eltűnt valahol, s eltűnt a felvégesi ház is, a tornác a lugasszőlővel, a porta, a hajdani szülői környezet. De mondja, mondja tovább, most már abba sem lehet hagyni.

— Lakni akarok én ott, a saját földem közepén, élethossziglan, igenis, lakni. Függetlenségben mindenkitől, nem gazsulálva senkinek. Az országnak egy tenyérnyi darabján, amely csakis az enyém. Megfizetem az adómat, de ha maga a főispán... vagy akárhogy is hívják azóta... hozzám bezörget, az is emeljen kalapot.

Észrevétlen eltűnt az apjával, az öreg házzal s a visszaálmodott hajdani környezettel együtt a megfiatalodás érzése is. Mintha az embernek az életkora nem is volna említésre érdemes, válthatná a ruhájával együtt. Csak az öntudata számít. Vagy még inkább: az éntudata. Annyira csak az éntudata, hogy vannak pillanatok, amikor minden egyéb emberi tulajdonság jelentéktelenné szürkül. S mintha az álmokon épp ez a független éntudat uralkodnék, szeszélyesen cserélgetve helyszínt, életkort, hangulatot, lehetségest és lehetlent.

— Sok párthülye azt képzei, hogy a paraszti kapzsiság ragasztotta a földhöz a földet, a kapzsisága hajtotta a parasztot, amiatt gürcölt végig az életén, míg bírta a karját emelni. Jó, hát nem állítom, hogy nem voltak ilyenek, voltak ilyenek is, de a paraszt földéhsége nem attól van, mert kezét-lábát törli, hogy többet dolgozhassék. Minden darabka föld... annyival nagyobb függetlenség. Amikor a földet elmarták alólunk, az emberséget marták el. Az emberi tartást.

Megint az apjának mondja. Akárhová tűnt el, meg kell azt neki hallani.

— Embernek, állatnak otthona lenne, édesapám. Élethosszig otthona... Megfizethetetlen. Onnan nem kell hajkurászni az állatokat naponta ide-oda, a határba, a közlegelőre. Ott tágabb a világ, közvetlen szomszédság sincsen, nem kezd ki a kerítést a malac, nem repül át a tyúk, kikaparni a veteményt. Én nem akármilyen tanyasi építményre, én egy takaros családi házra gondolok, a virágoskertre néző végén tisztaszobával.

— Úgy bizony, tisztaszobával. Arról is mennyit zagyváltak, hogy csak a nagyozolás, meg semmi értelme, kihasználatlan, hétszám a család a lábát be se teszi oda... a sok marha újságíró. Mít tudják azok, milyen nyugalmat ad a falusi embernek, aki egész nap a sárból, koszból, szarból ki se látszik, milyen magabiztosság, hogy akárki jön, vendég, látogató, van hová bevezesse... Hát még ha süldő lány is kerül a háznál...

Olyan érzése támadt hirtelen, hogy valami nagy-nagy félreértés történt övele, semmi sem igaz, semmi, de semmi abból a tengernyi kimondhatatlanból, ami hosszú idő óta nyomja a lelkét, egy lidérces álom kísérte az életét végig, vannak ilyen nyomasztó álmok, amikor az ember hiába menekül, folyton a sarkát tapossa a végzet. Vagy ha történt is valami, az nagyon régi dolog lehet, és az sem vele történt, hanem az apjával, amikor 21 holdjából felszorozták az egyholdnyi kertet, szőlőt, úgy írták ki a listára. Ez így volt, csakugyan így volt, akkor forgatta ki az apja még a virágcserepekből is a földet: vigyék azt is, annyi se maradjon!

Ezt az időt álmodhatta ő tovább, innen az a nyomasztó, lidérces álom — milyen jó, hogy semmi ok rá, semmi sem igaz.

Ott van ni!... ott a tanya is, a patakparti húszholdas tábla közepén — biztosan a tagosításnál sikerült egy táblába összehoronálni az apja-anyja-féle földeket — ott van ni, a tanya, tisztán látja a szép zöld lombos szigetet a szántóföldektől övezve, mintha fölülről nézné, madártávlatból, ott a piros cserepes tanyaépület, ott a lombos gyümölcsöskert, túl rajta, a legelő szélén a fásor, a hársak, az akácok... ó, azok a jegenyék már legalább 20-25 évesek!... Ebből is látszik, hogy nem igaz, semmi sem igaz. Hiszen látni való, az már legalább húszéves, az a jegenye!

Nagyon-nagyon jó érzés járta át: most már egészen biztos, hogy azokból a dolgokból nem igaz semmi, végre megszabadul a nyomasztó rémálmoktól. Csudálatosan nagyszerű érzés megbizonyosodni: minden rendben van, minden a legnagyobb rendben...

Olyan nagy megkönnyebbülés volt ez, hogy eszmélni kezdett, de nyomban meg is riadt az ébredéstől, szemhéját összeszorította, mintha álompénzt erőltetne az ébrenlétbe átmenteni. Tovább-tovább erőszakolta az álmot, de eltűntek már belőle a színek, majd maga a kép is eltűnt, a madártávlatból oly meggyőzően előderengő tanyáé, s hiába szívóskodott, az álomból csak a meztelen szöveg maradt: — Dinnyét mindenképp, egy fél holdat legalább, jó kutya mellett nem kell őrizni, falun is, városon is mifelénk megvan a piaca... — de reménytelenül megvilágosodott a gondolat.

Még erőltette volna az álmot, a szemét még mindig nem nyitotta ki, de tisztuló gondolatai már csukott szemmel is láttak.

Hajnali öt óra volt. Derengett már a szobában is.

Az öregember berozdásodott ízületei nehezen mozdultak, s arra gondolt, hogy talán a hetven lehet a határkő, mert túl a hetvenen szinte naponta nehezebb a mozgás. Így közelíthet a halál is, egyszerűcsak végképp elnehezül a test, belesüpped az örök mozdulatlanságba.

Semmi értelme korán kelni. Jóság nincs, tavaly óta a malacól is üres, az a néhány rossz tyúk kárál az udvaron.

De annak sincs értelme, hogy erőltesse az alvást. Ilyenkor már nem jön a szemére álom.

„Oda jutok lassan, ahol már semminek sincs értelme” — gondolta az öregember, és felkászolódt a vackáról.

Fia a nagyvilágban bolyong, karácsonykor írt utoljára, azt az egyet még megteszi, hogy karácsonyra ír egy kurta levelet. Unoka is volna tőle kettő, de azok nem írnak, nem is igen tudnak azok egy szót se magyarul.

Lánya magtalan. Két házasság után végtére egyedül maradt, az ország túlsó végén, egy kisvárosban él. Tavaly nyár óta őt sem látta az öregember.

A nyárikonyhát lakta, megtörtént, hogy a lakóházba be sem nyitott, napokig.

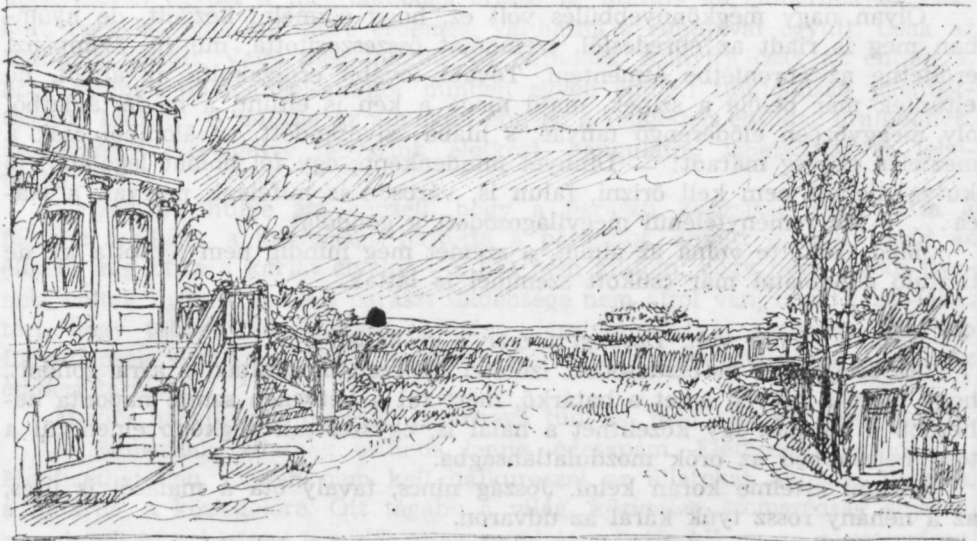
Ágynak is volt helye a konyhában, vetetlenül állt egész nyáron. És minden szanaszét. Az asztal, a stelázi, az ablakpárkány zsúfolva mindenféle holmival — mosatlan edények, üvegek, a soros ennivalók, szerszámok, borotva, zsebrádió, aludttejes köcsög, varródoboz, vekker, szögesdobozok —, mindenféle, ami jó, ha kézreesik.

Tegnap este helyet csinált az asztalon, s kiborította az öregházi kredenc fiókjából a maradék régi iratokat. Semmirevaló papirosok, negyven-ötven éve kelt adóívek, szerződések, beszolgáltatási felszólítások, bírságlevelek, telekkönyvi kivonatok. Meg a jegyzőkönyv a 21 hold felajánlásáról.

Megállt az asztalnál az öreg, nézte a rendetlen iratcsomót.

— Mindent elvisel az ember — mondta hangosan, magamagának. — Az elviselhetetlent is elviseli.

A kockás ívpapírt, a tanya térképét a fiók legaljára tette, ahogy összehajtogatta este, bele se pillantott. Csak a megfakult madártávlati képet nézegette kis ideig. A gyerek színes ceruzáival rajzolgatta őt, zöldre a fákat, barnára a szántást, pirosra a háztetőt. Szép nagy, zöld jegenyét is rajzolt, szélfogónak. Alulra került ez is a fiókba, s ömlesztve rá a haszontalan katonák.

ACIGANYBARÓ I. FELV.

VARGA MÁTYÁS RAJZA